

Мофа Сергій Олегович
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри соціології
факультету соціології та управління
Запорізького національного університету

ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ЯК ОСНОВИ БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах сьогодення йдеться не тільки про вибір перспективних шляхів подальшого розвитку України, але і про саме існування її як незалежної, суверенної держави, як особливого суб'єкта культурного, цивілізаційного простору. Знаходження нових можливостей мобілізації всіх ресурсів для захисту та ефективного розвитку українського суспільства потребує особливої уваги, насамперед, до «людського фактору», до залучення позитивних аспектів мотивації поведінки членів спільноти, актуалізації ідеологічних чинників. Зважаючи на те, що кожна людина вкорінена в різні соціальні, етнічні, релігійні та інші структури, які формують її сутнісні характеристики, то цілком закономірно постає питання про якісну визначеність українського суспільства та про ступінь інтегрованості його членів. Для того, щоб суспільство могло ефективно відповідати зовнішнім та внутрішнім викликам, які наразі є надзвичайно інтенсивними, – необхідний усвідомлений національний консенсус і солідаризація між членами суспільства у фундаментальному баченні ключових шляхів організації співжиття. Отже, саме в такий спосіб може бути представлена проблема пошуку шляхів консолідації українського суспільства в сучасних умовах та синтезу національної єдності, як ключового фактору його буття та розвитку.

Проблема консолідації українського суспільства є фундаментальною, довготривалою та багатовекторною проблемою. Безперечно, особливо в останні десятиліття періоду незалежності України, ця проблема активно розроблялася представниками різних дослідницьких напрямів. Але, попри велику кількість літератури з питання теоретичних аспектів національного єднання, мало уваги до сих пір зосереджується на національній єдності, як основній детермінанті змін та розвитку суспільства. Отже, в цьому плані є актуальне поле для теоретичного пошуку, що має надзвичайно важливе практичне значення.

Визначення основних шляхів консолідації та практичних задач на шляху єднання української національної спільноти як перспективного проекту, спрямованого в майбутнє – це нагальне завдання для українського суспільства.

Слід зауважити, що консолідація українського суспільства практично неможлива без актуалізації національної самосвідомості як інтегруючого фактору. Це поняття є наріжним каменем для розуміння складних процесів солідаризації суспільства, рушійною силою національної єдності.

Нація для сучасної людини, навіть в умовах глобалізації, є життєво важливою, системоутворюючою, історичною спільнотою, тому що нація акумулює і специфічно трансформує історичний досвід людства, створює

умови для якомога повнішої реалізації життєвих настанов і цілей, для поступу в напрямку власних ідеалів, виступаючи субстанціональною основою життєдіяльності як окремих індивідів, так і їх об'єднань. Таким чином, національна самосвідомість може розглядатися як фактор, що визначає життєздатність, міру консолідації та активності нації, бо лише через досягнення розуміння спільнотою або окремою людиною своєї національної приналежності, національних інтересів, цінностей, історичної долі – можливе формування стійкої національної єдності і функціонування нації як активного суб'єкта суспільно-історичного процесу.

Виклики які зараз гостро стоять перед українським суспільством – захист від зовнішньої агресії, вирішення актуальних соціальних, економічних, політичних та інших проблем через болісний але необхідний шлях реформ – саме потребують консолідації і мобілізації внутрішніх ресурсів національної спільноти, що може стати запорукою реалізації спільних потреб й інтересів при структурній перебудові суспільства. В умовах коли Україна має доволі обмежені економічні ресурси, агресивне, різновекторне зовнішнє середовище – особливо слід враховувати важливість саме консолідації нації, формування національної єдності як могутнього ресурсу реформування суспільства, інакше – ми ніколи не перейдемо до планомірного рішення завдань суспільного розвитку через перспективне цілепокладання і продовжимо хаотичну політику «латання дірок» у всіх сферах суспільного життя.

Також слід наголосити, що національна єдність суспільства не може бути здобута через вияв впливу чужої волі (окремих потужних іноземних держав, впливових міжнародних організацій тощо). Зовнішній фактор (наприклад, кредити, членство у міжнародних організаціях тощо) можна ефективно використовувати, але він ніколи не стане фундаментом національної могутності. Нікому ще не вдавалося стати сильним, використовуючи лише чужу силу. Остання завжди була, є і буде лише додатковим фактором у вирішенні якихось проблем, але не більше того.

Набуття власної сили завжди вимагає від її потенційного носія адекватної самооцінки, самоповаги, впевненості і почуття національної єдності, що, безперечно, фіксується у націй з високим рівнем національної самосвідомості. Як свого часу зазначив М.Я.Данилевський: «жалюгідна доля того народу, який ... немовби змушений, якщо не говорити, то думати: я люблю свою вітчизну, але повинен зізнатися, що користі з цього немає ніякої. Під таким зовнішнім політичним патріотизмом криється гіркий сумнів у самому собі, криється усвідомлення жалюгідного банкрутства. Він немов би говорить собі: я нічого не вартий, в мене потрібно вкласти силу і вдихнути дух зовні...» [1, 66].

Сучасна ситуація з формуванням національної єдності в Україні наразі має ряд особливостей. По-перше, в умовах коли Україна зіштовхнулася з жорсткою зовнішньою агресією, вперше за останні роки тяжіння до консолідації стало переважати внутрішні деконсолідуєчі процеси. По-друге, на жаль, самі принципи консолідації залишаються предметом дискусії чи навіть боротьби, а бачення таких принципів різними суспільними та політичними силами все ще недостатньо актуалізовані та перевірені на практичну

здійсненність. По-третє, є значні розбіжності у баченні майбутнього країни, викликані цілим рядом причин закладених у процесі соціокультурного розвитку українського суспільства. По-четверте, до питання національної консолідації та пов'язаних з нею аспектів дуже часто ставляться поверхово, без упину повторюючи заклики до єднання, наче ритуальну мантру, але не маючи уявлення про дію механізмів консолідації та, найголовніше, не роблячи ніяких практичних кроків до задіяння цих механізмів.

Як бачимо ситуація надзвичайно складна і потребує копійки, напруженої, щоденної, цілеспрямованої роботи по ствердженню інтеграційних чинників нації, які мають відобразитися у національній самосвідомості представників українського суспільства. Отож на шляху до ствердження національної єдності ми можемо вже зараз окреслити кілька важливих завдань.

Головне завдання, на нашу думку, при забезпеченні консолідації нації – перестати концентруватися на минулому, сфокусувавши зусилля на перспективах розвитку. Має бути сформована національна система позитивних цінностей та ідеалів взаємоповаги, толерантності, творчості, солідарності, взаємодопомоги.

Ще одним перспективним напрямом є забезпечення можливостей зростання конкурентноздатності як нації в цілому, так і безпосередньо її окремих представників у сьогоdnішньому глобалізованому світі.

Саме постійна націленість на поступове вирішення цих завдань, зможе, на нашу думку, надалі забезпечити формування національної єдності, пов'язуючи в єдине ціле у національній самосвідомості представників нації, через органічне наповнення буденного життя людей спільними та зрозумілими сенсами, через підвищення групової та індивідуальної самооцінки.

Завдяки чому можемо досягти задекларованих завдань? Однозначно, потрібна інтенсивна мобілізація внутрішніх ресурсів нації (духовних, інтелектуальних, фізичних, природних ресурсів). Необхідно зробити кілька відповідальних і рішучих кроків.

По-перше, слід зазначити необхідність консолідації еліти як інтегруючого ядра нації. По-друге, ефективне реформування і розвиток українського суспільства можливі лише на базі конституювання якогось єдиного і вже тому консолідуючого (в масштабах держави) парадигмального вектора перспективного цілепокладання нації. По-третє, формування національної єдності в сучасній Україні також потребує легітимації влади у свідомості та самосвідомості нації, чого не має зараз.

Отже, можемо зробити висновок, що консолідація нації в сучасних умовах це беззаперечна умова для виживання та перспективного розвитку українського суспільства. Необхідно зрозуміти, що сліпе копіювання, нехай навіть найкращих, моделей взаємовідносин і технологій, чужого досвіду не зможе забезпечити проведення та закріплення необхідних змін в нашому суспільстві. Необхідна продумана оптимізація унікальної системи внутрішньонаціональних відносин на основі розвинення національної самосвідомості та національної самоідентифікації. Тому національна самосвідомість, насамперед, в уособленні її генеруючого ядра - національної

еліти, через формування національної єдності покликана орієнтувати націю на інтенсифікацію, перш за все, власних ресурсів. Саме такий підхід дає можливість через консолідацію українського суспільства забезпечити розкриття його конструктивного потенціалу та закріплення перспектив розвитку України як успішної, незалежної держави в сучасному конкурентному світі.

Література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти / Б. Андерсон. - Пер. з англ. В. Морозов. - К.: Основи, 2001. - 342 с.
2. Дичковська Г. Український індивідуалізм і проблеми державотворення / Г. Дичковська // Філософська думка. - 2003. - №4. - С. 90-102.
3. Канах Ф. Національне буття й національна ідея / Ф. Канах // Слово і час. - 1998. - №1. - С. 46-53.
4. Лановенко О. Будь-яке суспільне відродження починається з формування нової ідеології. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу// www.niss.gov.ua/analit/Seminar/02.htm

Остапенко Максим Анатолійович
кандидат історичних наук,
Генеральний директор
Національного заповідника
«Хортиця» (м. Запоріжжя)

СПРАЛЬ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Країни, в яких еліти досягли певного рівня зрілості та відповідальності, ідуть шляхом еволюції. В його суті безліч реформаторських, а інколи революційних суспільних змін, методів та технологій. Зазвичай, реформи, що дають якісний стрибок розвиненим країнам, базуються на базових моральних нормах – відповідальності представників істеблішменту перед рядовими громадянами та високим рівнем довіри простих людей до своїх представників в усіх гілках влади – уряді, політичних партіях, судовій системі, армії та ЗМІ. Відносна рівність усіх, від мільярдерів до безхатченків перед Законом і відносна невідворотність покарання, незалежно від соціального статусу є тими самими базовими правилами гри і роблять таке суспільство максимально налаштованим на пошук сталих форм розвитку. Знаменита ленінська формула революційної ситуації *«верхи не можуть, а низи не хочуть»*, через систему Законів, спрямованих на підтримання здорового глузду і справедливості, функціонує за правилом *«низи довіряють, а верхи намагаються виправдовувати довіру»*. Це формат «РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ», завдання якого гармонізувати істотні історичні зміни при наявності суспільного консенсусу між народом та елітою.

В пострадянських суспільствах, зв'язка істеблішмент-суспільство, розвиваються за іншим сценарієм. І він постійно створює загрозу як для самого